

Kemiska arbetsmiljörisker

Arbetsmiljöverkets föreskrifter om ändring i Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter (AFS 2000:4) om kemiska arbetsmiljörisker

Arbetsmiljöverkets föreskrifter om ändring i Arbetskyddsstyrelsens föreskrifter (AFS 2000:4) om kemiska arbetsmiljörisker samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna;

AFS 2010:4

Utkom från trycket
den 29 november 2010

beslutade den 16 november 2010.

Arbetsmiljöverket föreskriver med stöd av 18 § arbetsmiljöförordningen (1977:1166) i fråga om Arbetskyddsstyrelsens föreskrifter (AFS 2000:4) om kemiska arbetsmiljörisker

dels att bilaga 1 ska upphöra att gälla,

dels att 1 §, 35 §, 38 §, 39 §, 40 § och 41 § ska ha följande lydelse,

dels att det i föreskrifterna ska införas en ny bestämmelse, 40 a § av följande lydelse.

Arbetsmiljöverket beslutar att de allmänna råden till 1, 35, 38–41 §§ samt bilaga 2 i de allmänna råden ska ha följande lydelse.

Tillämpningsområde

1 § Dessa föreskrifter gäller åtgärder för att förebygga att farliga kemiska ämnen som förekommer i en verksamhet medför ohälsa eller olycksfall.

Ytterligare bestämmelser om skyldigheter finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG.

I 35–42 §§ finns särskilda föreskrifter för farliga kemiska produkter.

Särskilda föreskrifter om farliga kemiska produkter

35 § Föreskrifterna i 38–42 §§ gäller farliga kemiska produkter.

Med farlig kemisk produkt avses ämnen och blandningar som uppfyller kriterierna att klassificeras som farliga enligt:

1. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 av den 16 december 2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar, ändring och upphävande av direktiven 67/548/EEG och 1999/45/EG samt ändring av förordning (EG) nr 1907/2006, eller
2. Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2005:7) om klassificering och märkning av kemiska produkter.

Förteckning

38 § På ett arbetsställe ska finnas en eller flera förteckningar som tillsammans ger information om vilka farliga kemiska produkter som hanteras där samt om deras farlighet. I förteckningarna ska produkternas namn anges i systematisk ordning. Produkter som hanteras endast tillfälligt behöver inte föras in i någon förteckning.

Förteckningarna skall hållas aktuella och innehålla uppgift om datum för senaste ändring.

Förteckningarna skall hållas lätt tillgängliga för arbetstagare som arbetar med eller på annat sätt kan komma i kontakt med någon av de kemiska produkterna.

Skriftlig risk- och skyddsinformation

39 § En farlig kemisk produkt får inte användas förrän

- ett aktuellt exemplar av det säkerhetsdatablad, som en leverantör av en farlig kemisk produkt är skyldig att lämna enligt artikel 31 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006, finns tillgängligt för berörda arbetstagare eller,
- för de fall där det inte finns något aktuellt säkerhetsdatablad, den skriftliga risk- och skyddsinformation om produkten som behövs finns tillgänglig på annat sätt.

Märkning vid användning i arbetet

40 § Förpackningar och behållare som innehåller farliga kemiska produkter ska, när de används eller lagerhålls i anslutning till användning vara märkta med

1. produktens namn,
2. de faropiktogram och signalord som ska finnas i märkningen när produkten släpps ut på marknaden enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008, alternativt farosymboler och farobeteckningar enligt Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2005:7) om klassificering och märkning av kemiska produkter samt
3. text med information om att produkten är brandfarlig, frätande, kan ge cancer, kan ge allergi, kan skada arvsmassan eller är reproduktionsstörande när sådan är tillämplig och om inte denna information framgår av informationen enligt punkt 2 ovan.

Märkning av miljöfarlighet krävs inte enligt dessa föreskrifter.

För bekämpningsmedel ska även behörighetsklass enligt Kemikalieinspektionens godkännande anges.

Märkningen får begränsas till enbart produktens namn eller utelämnas helt om andra åtgärder vidtas som säkerställer att detta inte innebär ökad risk för ohälsa eller olycksfall.

40 a § Rörledningar som innehåller en hälsofarlig kemisk produkt ska vara märkta med produktens namn och faropiktogram eller farosymbol samt pil för strömningsriktning. På en rörledning som används för olika produkter med samma farliga egenskaper får produktnamnen anges med en samlingsbeteckning.

Övrigt

41 § Samma namn på en farlig kemisk produkt ska användas i förteckningar, märkning och annan risk- och skyddsinformation.

Denna författning träder i kraft den 1 december 2010.

MIKAEL SJÖBERG

Claes Trägårdh

Anna Middelman

Kommentarer

Tillämpningsområde

Till 1 § Begreppet ohälsa innefattar tillstånd av såväl bestående som övergående natur. För vissa farliga kemiska ämnen visar sig symtomen på ohälsa först lång tid efter exponeringen. Exempel på övergående ohälsa är illamående och ögonirritation. Ohälsa av bestående natur kan vara allergi, cancer eller nervskador.

Även åtgärder för att förebygga risker vid oplanerade händelser, såsom olyckor och tillbud, ingår.

Av arbetsmiljölagen följer att föreskrifterna gäller oberoende av om arbetsplatsen är fast eller tillfällig, inomhus eller utomhus.

Verksamheter som tillverkar, importerar eller använder kemiska ämnen eller beredningar omfattas även av bestämmelserna i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006. Bland annat finns bestämmelser i artikel 14 och 37-39 om skyldigheter för tillverkare och importörer samt i vissa fall även nedströmsanvändare att utarbeta en kemikaliesäkerhetsrapport. Enligt artikel 36 finns en skyldighet att spara all information som behövs för tillämpningen av förordningen i 10 år.

Särskilda föreskrifter för farliga kemiska produkter

Till 35 § De ämnen som omfattas av de särskilda föreskrifterna är sådana för vilka säkerhetsdatablad ska lämnas vid yrkesmässig överlåtelse enligt artikel 31 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006. Kemiska produkter märkta med faropiktogram eller farosymboler omfattas. Även egenimporterade och egentillverkade kemiska produkter omfattas när de har egenskaper som gör att de klassificeras enligt reglerna. Även vissa andra kemiska produkter än de som avses i denna paragraf omfattas av krav på säkerhetsdatablad.

Förteckning

Till 38 § Ett arbetsställe är normalt det lokala begränsade område inom vilket en arbetsgivare bedriver arbete, oavsett om detta utförs i arbetslokal, i det fria eller under jord. Om förteckningar för delar av arbetsstället upprättas bör man också ha en sammanslagen förteckning (t.ex. i form av kopior av delförteckningarna samlade i en pärm) så att en god överblick över vilka farliga kemiska produkter som hanteras erhålls.

För arbetsgivare som bedriver rörlig verksamhet med kort varaktighet

på varje plats (t.ex. kortvarigt byggnads- eller reparationsarbete) är det ofta lämpligt att föra en samlad förteckning över hanteringen inom hans totala verksamhet. Förteckningen kan i sådana fall hållas tillgänglig på t.ex. företagets huvudkontor eller förråd.

Förteckning kan föras på olika sätt t.ex. som skrivna listor eller, om det inte är fler produkter än att det blir överskådligt, som en pärm med säkerhetsdatablad. Förteckning kan också vara ett kortregister, datorsystem eller liknande. Det väsentliga är att det av förteckningen klart framgår vilka farliga kemiska produkter, som hanteras inom det aktuella området och deras farlighet. Alfabetisk ordning är ett exempel på lämplig systematisk ordning.

Uppgifter ur märkningen såsom farosymboler, faroangivelser och riskfraser (se bilaga 2) eller faroklass och farokategori kan ange farligheten. Det är väsentligt att det framgår vad använda förkortningar betyder. En hänvisning till den skriftliga risk- och skyddsinformation som gäller för den kemiska produkten är också lämplig att ange i förteckningen. Det kan också vara bra om det finns en särskild notering för produkter, för vilka det finns särskilda restriktioner för hanteringen. T.ex. krävs tillstånd för hantering av vissa cancerframkallande ämnen enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter om **hygieniska gränsvärden och åtgärder mot luftföroreningar**.

Observera att det är den kemiska produkten som skall anges och inte de komponenter (innehållsämnen) som ger den sina farliga egenskaper.

Det är inte meningen att blandningar som bereds i direkt anslutning till användningen samt reaktionsblandningar i processutrustning skall föras in i förteckningen.

I vissa fall kan det vara lämpligt att förteckna även andra farliga kemiska ämnen än de som anges i 35 §. Man bör då också ange på vad sätt de är farliga (t.ex. radioaktiva ämnen). Om det i verksamheten finns en journal över innehavet av radioaktiva ämnen, föreskriven enligt Strålsäkerhetsmyndigheten, eller en dagbok över innehavet av explosiva varor, enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, kan det vara lämpligt att i förteckningen över farliga kemiska produkter införa hänvisning till journalen. Förutom de farliga kemiska produkterna kan även andra kemiska produkter ingå i förteckningen om detta inte inverkar på tydlighet och överskådlighet och det klart framgår vilka som är farliga.

Med **tillfällig hantering** avses här hantering som varken är återkommande eller långvarig. Produkter som man efter användningen ställer i ett förråd på arbetsplatsen kan inte betecknas som tillfälligt hanterade. Observera att bestämmelserna i 39 och 40 §§ om skriftlig risk- och skyddsinformation och märkning gäller även för tillfälligt hanterade kemiska produkter.

En kemisk produkt som hanteras periodvis, behöver inte föras ut ur förteckningen under de perioder det inte hanteras.

Om man har valt att föra förteckningen i ett datorbaserat system så behöver det vara uppbyggt så att förteckningen är lätt tillgänglig och så att alla som berörs lätt kan ta fram behövlig information ur systemet.

Skyddsombud behöver ha tillgång till förteckning som gäller det egna skyddsområdet. Även skyddsingenjör och företagsläkare eller andra som arbetar med arbetsmiljöfrågor behöver ha tillgång till förteckningen.

Skriftlig risk- och skyddsinformation

Till 39 § Säkerhetsdatablad är information om produktens egenskaper från risk- och skyddssynpunkt från tillverkaren, importören eller andra som släpper ut en farlig kemisk produkt på marknaden. Förkortningen SDS används ibland för säkerhetsdatablad. Detta är en förkortning av engelskans Safety Data Sheet. Informationen ska göra det möjligt att vid yrkesmässig användning vidta nödvändiga åtgärder till skydd för hälsa och miljö samt för säkerhet på arbetsplatsen. Att arbetstagarna har tillgång till säkerhetsdatablad ersätter inte arbetsgivarens skyldighet att ge hanterings- och skyddsinstruktioner, vid behov även skriftliga.

Att ett säkerhetsdatablad hålls tillgängligt innebär bl.a. att den arbetstare som ska hantera den kemiska produkten har möjlighet att själv ta fram säkerhetsdatabladet innan han påbörjar arbetet.

På ett fast arbetsställe behöver därför säkerhetsdatabladet alltid finnas tillgängligt. På ett rörligt arbetsställe, t.ex. en byggarbetsplats kan man i stället ordna med sådana rutiner att det blir möjligt att få information ur säkerhetsdatabladet när det behövs.

Säkerhetsdatablad kan precis som en förteckning föras in i ett datorbaserat system. Kravet på tillgänglighet innebär här bl.a. att alla berörda ska kunna ta fram den information de behöver ur systemet.

Detta gäller även arbetstare som är berörda genom att de arbetar i den lokal där de kan komma i kontakt med den farliga kemiska produkten, t.ex. lokalvårdare.

Arbetsgivarens information om farliga kemiska ämnen enligt 23 § kan lämpligen göras med stöd av säkerhetsdatabladet. Skyddsblad kan ibland ge en tydligare bild av ämnets egenskaper från risk- och skyddssynpunkt än leverantörens säkerhetsdatablad. Berörda arbetstare ska dock, som framgår av paragrafen, ha möjlighet att ta del även av leverantörens säkerhetsdatablad.

Det är viktigt att den tillgängliga skriftliga risk- och skyddsinformationen

är anpassad till gällande regler och har ett innehåll som är uppdaterat till aktuell kunskap om ingående ämnen. I reglerna om säkerhetsdatablad finns krav på att leverantörerna ska lämna uppdaterade blad till alla som mottagit produkten under de senaste 12 månaderna.

I de fall arbetsgivaren själv utarbetar eller på annat sätt anskaffar erforderlig skriftlig risk- och skyddsinformation, t.ex. vid direktimport eller egen framställning, bör denna innehålla uppgifter om hälsa och säkerhet som motsvarar dem en leverantör skulle ha lämnat. På laboratorium kan t.ex. handböcker med risk- och skyddsinformation ge tillräcklig information för vissa arbetstagar-kategorier i de fall där leverantören inte är skyldig att lämna säkerhetsdatablad.

Märkning vid användning i arbetet

Till 40 § Föreskrifterna i 40 § gäller märkning på arbetsplatsen. Om en förpackning har en märkning som uppfyller bestämmelserna för att få släppas ut på marknaden, uppfyller den också kraven i 40 §.

Observera att den märkning som krävs i 40 § är mindre omfattande än den som krävs vid utsläppande på marknaden. Om en kemisk produkt förpackas på arbetsplatsen, eller förs över till en behållare, behöver därför inte all information på leverantörmärkningen följa med utan det räcker med den som föreskrivs i 40 §.

Regler om märkning av farliga kemiska produkter som släpps ut på marknaden finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 och i Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2005:7) om klassificering och märkning av kemiska produkter.

Hur märkningen är uppbyggd framgår av bilaga 2 till de allmänna råden i dessa föreskrifter. Kriterier för när en riskfras är tillämplig framgår av nämnda föreskrifter.

Observera att märkning kan behövas även avseende andra farliga egenskaper än sådana som beaktas vid märkning enligt 40 §. Se 24 § med kommentar.

Innan man omförpackar brandreaktiva eller explosiva varor bör man ta reda på om det är lämpligt och om det är förenligt med föreskrifter för varan som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har gett ut.

Undantag från märkningskravet

Väl utarbetade och tillämpade arbetsrutiner samt en i övrigt god risk- och skyddsinformation är normalt en förutsättning för märkning med enbart produktens namn eller utelämnande av märkning.

Skyltning av området där en farlig kemisk produkt förekommer, t.ex. dragskåp eller uppställningsplats, kan i vissa fall medföra att märkning kan göras med enbart produktens namn eller utelämnas. Om skyltning, se 25 § med kommentarer.

De arbetstagare som avses är inte bara arbetstagare som är direkt berörda av arbetet med produkten utan även sådana som normalt inte hanterar det (t.ex. städ- och servicepersonal samt väktare).

Utelämnande av märkning kommer ifråga främst vid kortvarig hantering av farlig kemisk produkt i brukskärl eller doseringskärl, där det är uppenbart för alla berörda vad kärlet innehåller.

Utelämnande av märkning blir normalt aldrig aktuellt då samma behållare vid olika tillfällen används till produkter med olika risker eftersom detta skulle innebära stor risk för förväxling.

Märkning av rörledningar

Till 40 a § Regler om att märkning av rörledningar ska placeras väl synlig och i närheten av farliga ställen såsom ventiler och kopplingar samt med lämpliga mellanrum finns i Arbetsmiljöverkets föreskrifter om skyltar och signaler. För att vara väl synlig behöver märkningen t.ex. finnas på båda sidor vid genomgångar i väggar.

Rörledning som innehåller brandfarligt medium ska märkas enligt Sprängämnesinspektionens föreskrifter (SÄIFS 1996:3) om förbudsanslag och varningsanslag samt om märkning av rörledningar vid hantering av brandfarliga och explosiva varor.

Av dessa framgår att rörledningar ska vara märkta med

- farosymbol,
- text som anger det transporterade mediet,
- pil för strömningsriktning och
- färg; orange för brandfarlig gas och brun för brandfarlig vätska.

Även för andra medier än brandfarliga är det lämpligt att använda färger enligt svensk standard, SS 741, för olika innehållstyper.

Övrigt

Till 41 § Anledningen till att samma namn på en kemisk produkt ska användas på arbetsstället är att man lätt ska kunna hitta t.ex. rätt säkerhetsdatablad.

Klassificering och märkning vid utsläppande på marknaden

Farliga kemiska produkter ska när de släpps ut på marknaden vara klassificerade och märkta. Med kemisk produkt kan avses både produkter bestående av ett ämne och sådana som är en blandning av flera ämnen.

Förordningen (EG) nr 1272/2008 om klassificering, märkning och förpackning av kemiska ämnen och blandningar (CLP) gäller i EU sedan den 20 januari 2009. Under en övergångsperiod fram till 2015 gäller Kemikalieinspektionens föreskrifter om klassificering och märkning (KIFS 2005:7) och den nya förordningen parallellt.

För att företagen ska kunna anpassa sig till de nya reglerna införs CLP stegvis under en övergångsperiod. Kemiska produkter som består av ett ämne ska klassificeras enligt CLP senast den 1 december 2010. Blandningar ska klassificeras enligt CLP senast den 1 juni 2015. Fram till 1 juni 2017 får produkter som är förpackade och märkta enligt KIFS 2005:7 finnas på marknaden.

Kriterierna för klassificering i ovan nämnda förordning är delvis andra än i Kemikalieinspektionens föreskrifter. Vid märkningen används faropiktogram samt faro- och skyddsangivelser i stället för farosymboler, farobe-teckningar och riskfraser.

För cirka 4100 ämnen eller ämnesgrupper är klassificeringen fastställd på EU-nivå (harmoniserad). I bilaga VI till klassificeringsförordningen anges hur dessa ämnen ska klassificeras.

Nedan visas exempel på hur etiketter kan vara utformade enligt de båda klassificeringssystemen.

PRODUKT

Fara

Mycket brandfarlig vätska och ånga. Orsakar allvarlig ögonirritation. Kan göra att man blir dåsig eller omtöcknad.

Förvaras oåtkomligt för barn. Får inte utsättas för gnistor/öppen låga – Rökning förbjuden. Förvaras på väl ventilerad plats. Förpackningen ska förvaras väl tillsluten. Använd ögonskydd. VID KONTAKT MED ÖGONEN: skölj försiktigt med vatten i flera minuter. Ta ur eventuella kontaktlinser om det går lätt. Fortsätt att skölja.

Innehåller: ämne x, ämne y

Leverantör, namn, adress och telefonnummer

500 ml

- ← Faropiktogram
- ← Handelsnamn
- ← Signalord
- ← Faroangivelser
- ← Skyddsangivelser
- ← Ämnen som bidrar till produktens klassificering
- ← Nominell mängd

PRODUKT

Irriterande

Mycket brandfarlig

IRRITERAR ÖGONEN. Upprepad kontakt kan ge torr hud eller hudsprickor. Ångor kan göra att man blir dåsig och omtöcknad.

Förvaras oåtkomligt för barn. Förpackningen förvaras på väl från ventilerad plats. Förvaras åtskilt antändningskällor – Rökning förbjuden. Vid kontakt med ögonen, spola genast med mycket vatten och kontakta läkare.

Innehåller: ämne X, ämne Y

Tillverkare, importören eller leverantörens namn, adress och telefonnummer

500 ml

- ← Farosymboler
- ← Handelsnamn
- ← Farobeteckningar
- ← Riskfraser
- ← Skyddsfraser
- ← Ingående farliga ämnen
- ← Nominell mängd

**ARBETSMILJÖ
VERKET**

Arbetsmiljöverket · 112 79 Stockholm · Tel 010-730 9000 · www.av.se

Utgivare: Anna Middelman
ISBN 978-91-7930-528-4 · ISSN 1650-3163